

Nekrologi

ZDZISŁAW GROT (1903 - 1984) — ZASŁUŻONY BADACZ DZIEJÓW
WIELKOPOLSKI I KULTURY

W dniu 7 sierpnia 1984 r. w Poznaniu zmarł prof. dr Zdzisław Grot. Zmarły należał do grona zasłużonych wychowawców młodzieży i badaczy przeszłości. Życie Z. Grota było trudne i pracowite. Urodził się 30 grudnia 1903 r. w Gozdaninie w powiecie mogileńskim w rodzinie inteligentnej. W czasie I wojny światowej podjął naukę w Gimnazjum im. Marii Magdaleny w Poznaniu. Należał do konspiracyjnych organizacji młodzieżowych — Skautingu, Towarzystwa Tomasza Zana, Towarzystwa Oświatowego „Sowa”. Brał udział w głośnej demonstracji dzieci i młodzieży polskiej przed Bazarem w Poznaniu z okazji przyjazdu I. J. Paderewskiego w dniu 27 XII 1918 r. Jako 15-letni chłopiec pełnił funkcję łącznika w Powstaniu Wielkopolskim. Po uzyskaniu matury podjął pracę w bibliotece Izby Rzemieślniczej w Poznaniu.

W latach 1923-1927 studiował historię i germanistykę. Powiązał się z seminarium Adama Skałkowskiego, na którym podejmowano badania najnowszych dziejów Wielkopolski i roli wybitnych osobistości w historii narodu. Grot podjął studia nad rolą teatru w kształtowaniu świadomości narodowej (o narodowym znaczeniu teatru polskiego w Poznaniu w okresie zaboru). Tematyce tej pozostał wiernym przez długie lata publikując następnie wiele prac naukowych i popularnonaukowych poświęconych dziejom sceny polskiej w Poznaniu. Doktoryzował się w 1934 r. w oparciu o pracę biograficzną poświęconą działalności narodowej Księdza Aleksandra Prusinowskiego. Zbierał materiały i przygotowywał nowe rozprawy w trudnych warunkach materialnych. Po ukończeniu studiów uzyskał bowiem etat nauczyciela gimnazjalnego najpierw w Grodzisku (1928-1930), a następnie w Ostrzeszowie (1930-1932). W latach 1932/33 pozostawał okresowo bez pracy. Następnie pracował dorywczo w redakcjach różnych pism poznańskich. Dopiero w 1935 r. uzyskał etat bibliotekarza w bibliotece Starostwa Krajowego. Zbierał materiały do pracy o gen. W. Krzyżanowskim i Hipolicie Cegielskim. W 1937 r. ożenił się z młodszą od siebie o 8 lat Zofią Prange. W 1937 r. przebywał w Niemczech jako stypendysta Funduszu Kultury Narodowej. Wojna jeszcze bardziej skomplikowała sytuację. Zimą 1939 r. rodzina Grotów została wysiedlona przez okupanta do Sokołowa Podlaskiego. Dopiero w 1940 r. udało się przenieść do Częstochowy, gdzie znajdowało się większe skupisko wysiedleńców z Wielkopolski i gdzie było łatwiej o stałą pracę. Z. Grot brał udział w tajnym nauczaniu. Po wojnie powrócił do Poznania, gdzie uzyskał kierownictwo Wojewódzkiej Biblioteki Pedagogicznej. W 1946 r. zorganizował II Liceum dla pracujących w Poznaniu. Był jego dyrektorem. W okresie pierwszego dziesięciolecia powojennego kontynuował prace badawcze nad biografią Hipolita Cegielskiego, opracował dzieje Zakładów H. Cegielskiego, organizował badania historii Powstania Wielkopolskiego, przygotowywał do druku wydawnictwa źródłowe i głośne *Przechadzki po mieście* M. Mottego, zaopatrując je w bogate przypisy i informacje.

Habilitował się w 1948 r. w oparciu o rozprawę o H. Cegielskim. Pozwoliło to, obok zasadniczej pracy w Bibliotece, podjąć prace zleczone na Uniwersytecie Poznańskim i w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego. Praca dydaktyczna w WSWF spowodowała z kolei konieczność zajęcia się nie uprawianą dotąd w Poznaniu historią sportu i wychowania fizycznego. Wykładał historię Niemiec dla studentów germanistyki. W 1954 r. uzyskał etat docenta, a w 1956 po odejściu K. Piwarskiego etat zastępcy profesora na studium historii UAM.

W 1957 r. Z. Grot uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego UAM i mógł w pełni skoncentrować się na pracy dydaktycznej i naukowo-badawczej. Zajmował się w dalszym ciągu historią teatru, dziejami sportu, historią Powstania Wielkopolskiego, działalnością posłów polskich w sejmie pruskim i w parlamencie Rzeszy Niemieckiej, polityką Rzeszy wobec mniejszości narodowych i historią kultury niemieckiej. Odbывał podróże do archiwów polskich i zagranicznych. Brał udział w różnych konferencjach naukowych. Utrzymywał liczne kontakty z historykami niemieckimi. W tej sytuacji władze UAM zleciły Mu zorganizowanie pierwszej w Polsce Katedry Historii Niemiec. Powstała ona w 1961 r. Z. Grot kierował nią do 1969 r. Badano w niej dzieje partii politycznych i parlamentaryzmu niemieckiego oraz problematykę mniejszości narodowych w Niemczech we współpracy z uniwersytetami NRD w Berlinie, Jenie i Halle. Rektor uniwersytetu zlecił Mu też kierownictwo archiwum uczelnianego. W latach 1958-1960 pełnił funkcję dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego UAM. Równoległe pracował w WSWF, gdzie kierował katedrą historii sportu, a przez pewien czas pełnił też obowiązki prorektora. W 1963 r. uzyskał tytuł profesora zwyczajnego.

Efektem działalności dydaktyczno-wychowawczej Z. Grota było promowanie wielu magistrów, około 30 doktorów i 3 doktorów habilitowanych. Efektem pracy badawczej było natomiast ogłoszenie drukiem kilkudziesięciu prac biograficznych, prace monograficzne o posłach polskich w sejmach Prus, o teatrze polskim w Poznaniu, o Zakładach H. Cegielskiego, o udziale Wielkopolan w powstaniu styczniowym 1863 r., o Powstaniu Wielkopolskim, o dziejach Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, o polityce Prus wobec mniejszości duńskiej w Szlezwicku itp. Był też redaktorem wielu prac zbiorowych. Szczególne zasługi położył na polu badań regionalnych, w badaniach dziejów kultury, dziejów Niemiec i stosunków polsko-niemieckich. W 1950 r. ogłosił obszerną pracę pt.: *Dzieje sceny polskiej w Poznaniu (1782 - 1869)*, a w 1956 r. *Dzieje pomnika Adama Mickiewicza w Poznaniu*. Jak wspomniano już wyżej, w 1946 r. Z. Grot opublikował monografię zakładów H. Cegielskiego (*Sto lat Zakładów H. Cegielski, 1846 - 1946*), a w rok później biografię założyciela tych zakładów Hipolita Cegielskiego (Poznań 1947, ss. 351). Były to prace pionierskie. Miały one źródłowy charakter. Posiadają one nadal duże znaczenie poznawcze. W 1956 r. ogłosił 2 tomy M. Mottego *Przechadzki po mieście*. Równoległe szły badania Grota nad historią Niemiec i polityką Prus wobec Polki i Polaków. W 1956 r. ogłosił on protokoły posiedzeń Koła Polskiego w sejmie pruskim z lat 1843-1851. W 1961 r. wydał monografię pt. *Działalność posłów polskich w sejmie pruskim w latach 1848-1850*. W 1963 r. ogłosił monografię pt.: *Rok 1863 w zaborze pruskim*. W kilka lat później, wraz z F. Gentzenem z Lipska i z F. Paprockim, ogłosił obszerny tom źródeł pt.: *Zabór pruski w powstaniu styczniowym*. Efektem badań pruskiej polityki narodowościowej jest monografia pt.: *Pruska polityka narodowościowa w północnym Szlezwicku 1864-1920* (Poznań 1967, ss. 403). W 1968 r. pod red. Z. Grota i z jego udziałem autorskim wyszła pierwsza większa synteza dziejów powstania wielkopolskiego 1918-1919 r

W 1978 r. wydano nową pracę znacznie poszerzającą te badania. Badania regionalne wiązały się tu ściśle z badaniem historii Niemiec.

Dalszym ciągiem tych badań jest ogłoszona w 1968 r. obszerna praca zbiorowa pod red. Grota pt. *Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (1919-1969)*. Skrócone wersje tej pracy ogłoszono w językach: angielskim, francuskim, niemieckim i rosyjskim.

Grot kontynuował badania dziejów Koła Polskiego w sejmie pruskim i dziejów kultury. W 1973 r. ogłosił zarys dziejów kultury fizycznej w Wielkopolsce. Publikował dużo biogramów i recenzji. Interesowała go też problematyka II wojny światowej i walk o Poznań w 1945 r. Już w 1945 r. wraz z W. Ostrowskim ogłosił tom wspomnień pt. *Wspomnienia młodzieży wielkopolskiej z lat okupacji hitlerowskiej*. W 1948 r. w „Przeglądzie Zachodnim” Z. Grot ogłosił rozprawę pt. *Tradycje rewolucyjne narodu niemieckiego* prezentując w niej prekursorów demokracji niemieckiej. Z. Grot brał też aktywny udział w pracy Komisji Historycznej PRL—NRD i utrzymywał On rozległe kontakty zagraniczne.

Do przejścia na emeryturę w 1974 r. ogłosił On około 350 publikacji.

Przejście w stan spoczynku nie oznaczało jednak przerwania pracy. Z. Grot w dalszym ciągu utrzymywał kontakty z Uczelnią i swymi uczniami biorąc udział w przewodach doktorskich i habilitacyjnych i w konferencjach naukowych. Nadal prowadził badania własne i organizował prace zespołowe. Z jego inicjatywy powstały nowe opracowania zbiorowe o Powstaniu Wielkopolskim (1978), o gen. D. Chłapowskim, o Karolu Libelcie i inne. Z. Grot pracował też nad historią Alzacji dopatrując się w tym regionie elementów porównawczych z historią Wielkopolski.

W ostatnich latach Z. Grot także dużo podróżował. Mimo słabego wzroku, umiał cieszyć się widokami nowych krajobrazów i poznawaniem nowych ludzi. Zmarły był też gorącym wielbicielem i znawcą muzyki. Był człowiekiem pogodnym, towarzyskim i niekonfliktowym. Jednało Mu to sympatię i uznanie tak wśród kadry naukowo-dydaktycznej, jak i studentów. Należał do wielu towarzystw naukowych. Cieszył się dużym uznaniem w kraju i za granicą. Reprezentował naukę polską na konferencjach w Austrii, Belgii, Danii, Francji, Jugosławii, NRD, RFN i Węgrzech.

W zmarłym nauka polska, a szczególnie poznańskie środowisko historyczne, utraciło Człowieka o wielkim sercu, gorącego patriotę i małośnika regionu, nieustrzonego badacza. Prof. dr Z. Grot posiadał tytuł Zasłużonego Nauczyciela PRL i Medal Komisji Edukacji Narodowej. W 1957 r. odznaczony został Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Antoni Czubiński

